

el-EMÂLİ

(الأُمَالِي)

İbnü's-Şecerî'nin

(ö. 542/1148)

daha çok Arap dili ve edebiyatının çeşitli meselelerini ele aldığı eseri.

Her biri risâle şeklindeki seksen dört meclisten meydana gelen eser, İbnü's-Şecerî'ye sorulan çeşitli soruların cevaplarından oluşmuştur. Bazı bölümlerinde mevcut yazılış tarihlerinden 524-526 (1130-1132) yılları arasında kaleme alındığı anlaşılmaktadır.

el-Emâli, muhtelif gramer konuları, meşhur Arap şairlerinin bazı şiirleri, lügat, belâgat, aruz, kafiye, âyet tefsirleri, tarih, ahbâr ve naklettiği şiirlerde geçen şehirlere dair bilgiler ihtiva etmektedir. Bazan "fasıl" veya "mes'ele" başlığı altında konu dışına çıkan müellif muhtemel soruları cevaplandırmakta, zaman zaman edebî ve tarihî bilgilere yer vermekte, meşhur dilcilerin konuyla ilgili görüşlerini sıralamakta, sonunda da kendi görüş ve tercihini belirtmektedir. Gramer kaideleri ve dile dair çeşitli açıklamalar eserde geniş yer tutmaktadır.

İbnü's-Şecerî eserini tamamladıktan sonra çağdaşı İbnü'l-Haşşâb kendisinden kitabının semâ'ını istemiş, bu isteğinin kabul edilmemesi üzerine *el-Emâli*'nin bazı kısımlarını tenkit için bir reddiye yazmış, İbnü's-Şecerî de *el-İntişâr* adlı risâlesiyle bu reddiye cevap vermiştir.

el-Emâli Seyyid Zeynelâbidîn el-Müsevî, Habîb Abdullah b. Ahmed el-Alevî ve Abdurrahman el-Yemânî'nin ortak tashihleriyle iki cilt halinde basılmıştır (Haydarâbâd 1349/1930). Bu baskı, eserin Âsafîye Kütüphanesi'nde bulunan I. cildiyle Freitz Krenkow vasıtasıyla elde edilen İstanbul kütüphanelerindeki nüshalarından birinin ilk cildinin bir kısmına ve II. cildinin ekserisine dayanmaktadır. Faydalanılan İstanbul nüshasının yeri ve numarası belirtilmemiştir. Beyrut'ta ofset baskıları da yapılan bu neşir eksiktir. Hâtim Sâlih Dâmin, eserin geri kalan altı meclisini *Mâ lem yünşer mine'l-Emâli's-Şecerîyye* adıyla yayımlamıştır (Beyrut 1984). Mahmûd Muhammed et-Tanâhî Âsafîye ve Râgîb Paşa kütüphanelerindeki nüshaları esas alarak eser ve müellif hakkında uzunca bir mukaddime ilâve etmek suretiyle kitabın tamamını üç cilt halinde neşretmiştir (Kahire 1413/1992).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Şecerî, *el-Emâli*, Haydarâbâd 1349/1930, I-II; a.e. (nşr. Mahmûd M. et-Tanâhî), Kahire 1413/1992, nâşirin mukaddimesi, I, 3-211; İbnü'l-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1386/1967, s. 404; Yâkût, *Mu'cemül-üdebbâ*, XIX, 283; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, III, 356-357; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 45; *Keşfü'z-zunûn*, I, 162; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 492-493; Ömer Ferruh, *Târhu'l-edeb*, III, 288-289; Mustafa eş-Şek'a, *Menâhicü't-te'lif 'inde'l-ulemâ'i'l- Arab*, Beyrut 1991, s. 387-399; İnâyetullah Fâhîhinjâd, "İbn Şecerî", *DMBİ*, IV, 68-69.

HÜSEYİN ELMALI

el-EMÂLİ

(الأُمَالِي)

Ali b. Osman el-Üşî'nin

(ö. 575/1179 [?])

Mâtürîdiyye akaidine dair manzum risâlesi.

Müellifi tarafından *el-Emâli* diye adlandırılan ve daha çok bu isimle tanınan risâle, beyitlerinin son kelimeleri "lâm" harfiyle bittiği için *el-Kaşîdetü'l-lâmîyye fi't-tevhîd*, başlangıcına atfen *Kaşîdetü yekûlü'l-'abd veya Bed'ü'l-emâli* şeklinde de anılmıştır. Bazı kaynaklarda *el-Kaşîdetü'l-Hanefîyye* olarak kaydedilen risâle (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 764), III. Murad dönemi (1574-1595) bilgincilerinden Muhammed b. Malkoca'ya ait Türkçe şerhinde asıl metin için şârihin kullandığı "lâmîyye-i kelâmîyye" terkinin bazı araştırmacılar tarafından benimsenmesiyle bu adla da literatüre geçmiştir (Kürkçüoğlu, III / 1-2, s. 1). Kaynakların bir kısmında söz konusu risâlenin başka müelliflere nisbet edildiği kaydedilmekteyse de bunun doğru olmadığı anlaşılmaktadır (Abdülganî en-Nablusî, s. 53-54). 569 (1174) yılında kaleme alınan risâlenin (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1530) altmış yedi veya altmış sekiz beyitlik bazı yazma ve basma nüshaları bulunmakla beraber genellikle altmış altı beyit olarak nazmedildiği kabul edilir.

İslâm akaidinin temel konularını ilâhiyyât, nübüvât ve sem'îyyât şeklindeki klasik şemaya genellikle sadık kalarak işleyen risâle, konusunun tevhid olduğunu belirten bir beyitle başlayıp Allah'ın zâtının ve sıfatlarının ele alındığı beyitlerle devam eder. Bu bölümde halku'l-Kur'an, rü'yetullah, haberî sıfatlar, insan fiili ve aslah gibi konulara temas edilmiş, ayrıca bu mevzularda Ehl-i sünnet'e muhalif görüşler ileri süren fırkalara karşı zımnî tenkitler yöneltmiştir.

Eserde nübüvete dair konular özetlendikten sonra evliyanın kerametlerinin hak olduğu vurgulanır. Hulefâ-yi Râşidîn arasında Ehl-i sünnet tarafından yapılan geleneksel fazilet sıralamasının ardından ashaba dil uzatmanın dinen câiz olmadığı ifade edilir. *el-Emâli*'nin daha sonraki beyitlerinde ağırlıklı olarak iman konusu ele alınmış ve Ehl-i sünnet'in tekfir anlayışı dile getirilmiştir. Tekvin ile mükevven arasındaki ilişki, ma'dûm'a şey denilip denilemeyeceği gibi itikadî ekoller arasındaki tartışmalı bazı kelâm problemlerine işaret eden beyitlerden sonra ölüm, ölüm sonrası hayat ve âhîret halleri ele alınmıştır. Risâle, müellifine hayır duada bulunulmasını temenni eden beyitlerle sona erer.

Bilhassa manzum olması ve özlü bilgi vermesi sebebiyle öğrenim ve ezberlenme açısından kolaylık sağlayan bu önemli Mâtürîdî akaid risâlesi, medreselerin başlangıç sınıflarında okutulan akaid ve kelâm metinleri arasında çok rağbet görmüş, pek çok defa istinsah edilmiş, üzerinde tercüme ve şerh olarak birçok çalışma yapılmıştır. Müsteşriklerce de tercüme edilerek neşredilmiş olan *el-Emâli*'nin (P. V. Bohlen, *Carmen arabicum Amâli Dictum*, Regensburg 1825) çeşitli yerlerde ve tarihlerde yapılmış baskıları bulunmaktadır (bk. Serkis, I, 499).

Arapça Şerhleri. 1. *Nefîsü'r-riyâz li-i'dâmî'l-emrâz*. Halîl b. Alâ en-Neccârî'ye (ö. 632/1234) ait kısa bir şerhtir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1350). Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır (Şehid Ali Paşa, nr. 1704/6; Kılıç Ali Paşa, nr. 1027/3). 2. *el-Hidâye mine'l-i'tikâd*. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî (ö. 666/1268 [?]) tarafından kaleme alınmış hacimli bir şerhtir. Şârih eserini *el-Fikhü'l-ekber, es-Sevâdü'l-a'zam, el-'Akîdetü't-Tağâvîyye* gibi ilk dönem kaynaklarından faydalanarak hazırladığını ve kasidede mevcut bütün bilgileri değerlendirdiğini ifade etmektedir. Şerhin Süleymaniye Kütüphanesi'nde yazma nüshaları bulunmaktadır (Hasan Hüsnü Paşa, nr. 1195; Laleli, nr. 3738; Hafid Efendi, nr. 452/20; Murad Buhârî, nr. 145/2). 3. *Dercü'l-me'âlî fi şerhi Bed'ü'l-emâli*. Muhammed b. Ebû Bekir b. Cemâ'a'ya (ö. 819/1416) ait olan bu muhtasar şerh beyitleri bir iki kısa cümleyle izah etmektedir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 3770). Kâtib Çelebi bu eserin müellifi tarafından *Ma'la'u'l-mişâl fi'l-'akâ'idü'l-İslâmîyye ve menbe'u'l-kemâl fi'l-mesâ'ilü'l-ke'lâmîyye fi şer-*